

Prof. Dr.
Ayten Ersoy

Emre Cengiz

Serkan Çakır

Sosyal Sorumluluk Muhasebesinin Anlaşılmasına Etki Eden Faktörler

Prof. Dr. Ayten ERSOY
Emre CENGİZ
Serkan ÇAKIR

Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özet

Muhasebe olgusu içinde gün geçtikçe önemi artarak gelişen sosyal sorumluluk ve sürdürülebilir kalkınma (SS/SK) konuları muhasebe eğitimi literatüründe de önem kazanmıştır. Bu çalışma üniversite öğrencilerinin SS ve SK öğrenimini etkileyebilecek nitel faktörleri ve davranışları, önceden Gordon ve Gelardi'nin (2005) yaptığı SS/SK çalışması doğrultusunda geliştirerek araştırmaktadır. Çalışmada, üniversite düzeyindeki öğrencilere (n=146) sosyal sorumluluk ve sürdürülebilir kalkınma (SS/SK) başlıkları altında verilen bir brifingin SS/SK öğrenimine etkisi, brifing öncesi ve sonrası anket yoluyla verilen eşleşen çift cevapların karşılaştırılması yoluyla incelenmiştir. Anketlere verilen cevaplar, t-istatistikleri, faktör analizi ve çok değişkenli varyans analizi testi ile incelenmiştir. Bundan sonra Gordon ve Gelardi'nin çalışmasında alınan SS/SK öğrenimine etki eden üç faktörün (alınan ekonomi dersi sayısı, alınan muhasebe dersi sayısı, cinsiyet ve not ortalaması) yanı sıra farklı bölümlerdeki ve sınıflardaki dört yıllık üniversitelerin öğrencileri arasında SS/SK öğrenme farklılıkları ilk kez bu çalışmada araştırılmaktadır. Çalışmanın sonucunda, SS/SK eğitiminin SS/SK öğretimine ve bu konular hakkında tavır değişikliğine etki ettiği gözlemlenmiştir. Ayrıca, öğrencilerin mensup oldukları bölüm, aldıkları muhasebe dersi sayısı ve aldıkları ekonomi dersi sayısı SS/SK öğrenimine etki eden faktörler olarak bulunmuştur. Öğretim elemanları için hem devam eden profesyonel mesleki eğitimine hem de üniversite düzeyindeki muhasebe eğitimine etki eden faktörleri öğrenme ve anlama, dersle ilgili öğretim tekniklerini hazırlamalarında yardımcı olabileceği için önemlidir.

Anahtar Sözcükler: Muhasebe eğitimi; sosyal sorumluluk muhasebesi; öğrencilerin öğrenimi.

Abstract (Factors That Affect Learning and Understanding of Social Responsibility Accounting)

The issues of social responsibility and sustainable development (SR/SD), which have been getting developed in the accounting concept day by day, have also gained a significant interest in the accounting education. This paper investigates qualitative factors that may affect the learning of and attitudes towards SR/SD by using and improving the study of Gordon and Gelardi in 2005. In this paper, the affects of a single briefing about SR/SD given to the undergraduate students (n=146) are examined and investigated for its affects to the learning of SR/SD by using a matched pair responses. The survey responses are evaluated by t-statistics, factor analysis and multivariate analysis. This study is attempted to be the first study in the accounting education literature which examines the department that the student is involved from different classes, as well as, the factors (number of economic courses taken, number of accounting courses taken, gender and grade point average) previously examined in the study of Gordon and Gelardi (2005) for their possible affects to the learning of SR/SD. The positive conclusion is that exposure to SR/SD had a significant influence on the learning of and attitude towards

SR/SD. In addition, the department that the student is involved, number of economic courses taken and number of accounting courses taken are found to be the factors that affect the learning of SR/SD. It is important for lecturers to understand the factors that may affect the learning and understanding of education during university level and professional level for their potential influence on assisting the preparation of education techniques

Key Words Accounting education, social responsibility accounting, students' learning

Giriş

Bu çalışma, üniversite düzeyindeki öğrencilere sosyal sorumluluk ve sürdürülebilir kalkınma (SS/SK) başlıkları altında verilen bir brifingin (bilgilendirme toplantısının) öğrencilerin SS/SK anlayışlarının ne derece zenginleştirdiğini ölçmeyi amaçlamaktadır. Böyle bir bağlamda, SS/SK muhasebesi ve raporlama; menfaat sahiplerine işletmelerin kaynakları kullanıma dair bilgi ile işletmelerin bu faaliyetlerinden kaynaklanan ve ayrıca şimdiki ve gelecek nesilleri etkileyen topluma olan katkısını içermektedir. Bir işletmenin toplumsal rolü, ona muhasebe ve raporlama faaliyetlerine yönelik sorumluluk getirecektir (Gordon, 1998:32) ve bu sorumluluklar bir bütün olarak düşünüldüğü zaman karşımıza sosyal sorumluluk muhasebesi (bu çalışmada, sosyal sorumluluk muhasebesi kavramı sosyal muhasebe ve çevre muhasebesini içermektedir) ya da sosyal muhasebe kavramı ortaya çıkacaktır (Gordon ve Gelardi, 2005:32).

1960 ve 1970'li yıllarda profesyonel muhasebeciler ve akademisyenler, muhasebecinin görevinin bilanço ve gelir tablosu hazırlanmasının ötesine geçemeyeceğine dair tartışmalar yaşamışlardır. Bu dönemde çoğu ekonomist ise, işletmenin faaliyetleri için bir sosyal sorumluluk taşıyamacağı ve işletmenin tek amacının kar maksimizasyonu olduğunu savunmuştur (Kestigian, 1991:20). 1980'lere gelindiğine politikacılar ve muhasebe akademisyenleri tarafından birincil olarak irdelenirse de, sosyal muhasebe olgusu tanımlanmaya başlanmıştır (Mathews, 1997:490) ve 1980'li yıllardan itibaren devlet ve işletmelerin toplumun önemli olarak gördüğü bir dizi sorumluluklara

yöneldiğiyle (Gordon ve Gelardi, 2005:31) raporlama ve muhasebede sosyal sorumluluk anlayışı önem kazanmıştır.

Çevre muhasebesi, bir bölgede faaliyet gösteren organizasyonun performans değerlendirme, kontrol, karar verme ve raporlama faaliyetleriyle yöneticilere yardımcı olan bilgiyi sağlamakla ilgilidir. Çevre muhasebesi, ekolojik içeriklere ve benzer ekonomik ölçümlere ek olarak ekolojik ölçümlere dayandırılmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın uygulanması kültürel bir değişim gerektirmektedir ve çevre muhasebesi; organizasyonların ve toplumun her ikisi içinde bu değişimin bir parçasını temsil etmektedir. Birçok şekilde, çevre muhasebesi sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında ve günlük işletme amaçları içinde kendine bir yer bulmasında yardımcı olabilecektir (Birkin, 2003:49). Sürdürülebilir kalkınma şimdiki neslin ihtiyaçlarını gelecek neslin ihtiyaçlarını gerçekleştirmesine engel olmayacak şekilde bir gelişmeyi sağlamayı amaçlamaktadır. Bunun yanında sürdürülebilir kalkınmanın üç önemli hususu olan toplum, ekonomi ve çevrenin birbirleriyle çok yakından ilişkileri olduğu ve insanlar ve milletler için aynı derece önem taşıdığı ifade edilirse sürdürülebilir kalkınma ile hükümet denetimi konusu arasında bağlantı daha iyi anlaşılabilir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (United Nations General Assembly) Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nı (United Nations Environment Programme [UNEP]) 1972 yılında kurduğundan beri, bu kurum tarafından Dünya'nın ekolojik durumu izlenmektedir. UNEP, çevre ile ilgili problemlerin uluslararası önemini anlaşılmasını ve hükümetler tarafından gerekli ve yeterli ilginin bu konuda oluşmasını sağlamaktadır (Toepfer, 2004:1-2).

Çevre muhasebesini oluşturan bileşenlerden en önemli çevre maliyetleridir. Çevre Koruma Kurumu'nun (Environmental Protection Agency) 1996 yılında yaptığı tanıma göre çevre maliyetleri şirket üzerinde doğrusal finansal etkisi bulunan maliyetler (içsel maliyetler) ile şirketin ölçemediği ancak bireylere, topluma ve çevreye etkisi olan (dışsal maliyetler) maliyetlerdir (Beer ve Friend; 2006:549-550). Holland (2004), dışsallıkların, yani muhasebenin finansal olarak gösteremediği unsurların, muhasebe için bir sapma olduğu kanısındadır. Muhasebe eğer tek başına teknik bir konu olarak ele aldığımızda, muhasebeyi sadece şirketin finansal bilgi sisteminde yer alan işlemlerin giriş ve kayıtlarını içeren bir işlem olarak düşünebiliriz. Fakat, bu kapsamda işletme finansal anlamı olmayan faaliyetleri gösteremeyecektir. Örneğin, hava kirliliği yaratan bir fabrika bacası, işletmeye finansal bir etki yaratmayacaktır. Muhasebe kayıtlarında böyle bir kayıt olmadığı içinde işletme bunun için sorumlu tutulamayacaktır. Fakat toplum bakış açısıyla, herkesin etkilendiği doğal çevreye yansıyan bir etkinin kayıt altına alınması gerekliliği söz konusudur (Holland, 2004:407-408). Bireyler, büyük kurumların çevresel sorunları göz ardı etmek yerine çözeceklerine dair güvence isteyeceklerdir (Park ve Abdeen, 1994:26). Kurumsal sosyal sorumluluk ile sosyal ve çevre muhasebesi bir itibar olarak düşünüldüğünde, şirketlerin sosyal pazarlama ve çalışanlarla iyi ilişkiler içinde olmaları onlara sosyal sorumluluk ve sosyal ve çevre muhasebesi uygulamalarında ek bir değer sağlayacaktır. (Brown ve Fraser, 2004 (a):17). Hisse sahipleri sorumluluğu ise, organizasyonlar için hesap verme sorumluluğunun ve şeffaflığının arttırılması gerektiğini belirtmektedir. Bu onlar için ek maliyetler yaratabilir. Ancak hesap verme sorumluluğu ve şeffaflık demokratik toplumların temel unsurlarıdır (Brown ve Fraser, 2004(b):28).

Gray vd. (1987), sosyal sorumluluk muhasebesini; işletmenin ekonomik faaliyetlerinden kaynaklanan sosyal ve çevresel etkilerinin menfaat sahiplerine ile daha geniş bir yaklaşımla toplumun tümüne duyurulması işlemi olarak tanımlamıştır. Böyle bir yaklaşım; muhasebecinin sorumluluk alanını geleneksel yaklaşımdaki hissedar ya da sermaye sahibi anlayışının ötesine taşımaktadır (Aktaran : Mathews, 1997:484).

Muhasebeciler, kendi çevre tanımlarına ek olarak kendi sahip oldukları etik pozisyonlarını anlamalıdır. Bu anlayış, şimdiki sosyal ihtiyaçlar ve profesyonel meşruluğun sürdürülmesini sağlayacak muhasebe uygulamalarının gelişmesi için onlara yardım edebilir (Mathews ve Reynolds, 2001:79). Bu farklılıkları, eğer şimdiki muhasebe kanun koyucuları, araştırmacılar ve öğretim elemanları tarafından SS/SK anlayışı çerçevesinde ele alınmazsa, bu konuların çözümü gelecek profesyonel muhasebecilere ve kanun belirleyicilerine kalacaktır (Gordon ve Gelardi, 2005:33). Gray'in (2001), sosyal muhasebe, raporlama ve denetimin 1970-2000 yılları arasındaki gelişimini incelediği çalışmasında, gönüllü girişimlerin geniş çaplı, tutarlı ve sistematik uygulamaları üretemeyeceği belirtilmiş ve bu uygulamaların ancak işletmelerin yapılarındaki değişimlerle sağlanabileceği ve ayrıca işletmelerde çok büyük miktarda sosyal ve çevresel bilgi üretildiğini fakat bu bilgilerin çok daha fazla kısmının muhasebe ve işletmelerin yeniden yapılandırılması için kullanılabileceği vurgulanmıştır. (Gray, 2001:13). Bu bilgiler ışığında öğrencilerin eğitim desteğiyle daha yaratıcı ve duyarlı düşünmeleri için yeni fırsatlar sunmalıyız.

Üniversite öğrencilerinin muhasebe eğitimleri daha çok geleneksel bir yol ile yürütülmektedir. Öğrenciler muhasebe eğitimi hakkında gerekli olan teorik ve teknik bilgiyi aldıktan sonra bu bilgileri gerçek yaşam koşullarında kullanmaları için cesaretlendirilmektedirler (Holland, 2004:405). Fakat, öğrencilerin, iş

dünyasının ağır rekabet şartlarının egemen olduğu piyasa koşullarında, çevre bilincinin değerini ön gören tartışmalara sempatik yaklaşımları olası gözükmemektedir ve muhasebecilerin eğitiminde etik davranışlar hakkında genel yaklaşımlara çok fazla rastlanmamaktadır (Mathews, 1995:665).

Bu çalışma bu çerçevede dahilinde beş araştırma sorusuna cevap aramaktadır:

1. SS/SK dersi alma bununla ilgili konuları öğrenmeye etki eder mi?
2. SS/SK öğrenilmesine ve davranışlarına cinsiyet etki eder mi?
3. Eğitim alt yapısı bireyin SS/SK bilgisine tepkisini etkiler mi?
4. Not ortalaması olarak temsil edilen akademik başarı SS/SK'nin bireysel öğrenimini ya da bu doğrultuda davranışların değişmesini açıklar mı?
5. SS/SK öğrenilmesine ve davranışlarına üniversite bölümü etki eder mi?

Bu çalışmanın amacı bu nitel etmenlerin, sosyal sorumluluk muhasebesi ile sürdürülebilir kalkınmanın üniversite öğrencileri tarafından öğrenilmesine nasıl etki edeceğini incelemektir. Eğer bu nitel faktörler öğrenmeyi anlamlı olarak etkileyen veya engelleyen faktörler olarak bulunursa, araştırmacılar ve öğretim elemanları bu faktörleri lisans veya lisansüstü eğitimlerde dikkate almak isteyebilirler.

Bu çalışmada kullanılan anket, Gordon ve Gelardi'nin (2005), Kuzey Amerika Üniversitesi'nde eğitim gören 198 muhasebe bölümü öğrencilerine yaptıkları çalışmadan alınmıştır. İlk olarak, Gordon, 1998 yılında bu çalışmaya benzer bir çalışma için anket sorularını oluşturmuştur. 2005 yılında ise Gordon ve Gelardi aynı anket sorularını kullanarak çalışmayı geliştirmiştir. Bizim çalışmamızın diğer çalışmalardan farkı daha önceki çalışmaların farklı bölümde olmanın öğrenmeye etkisini araştırmamış olmasıdır. Nitekim, Gordon ve Gelardi (2005:50), çalışmalarının kısıtlarını belirtirken öğrencilerin homojen örneklemden alındığına dikkat

çekmişlerdir. Çalışmamız, bu kısıtlamayı hazırlık, birinci ve dördüncü sınıfta olan üç ayrı bölümden iki farklı üniversitenin alınan öğrencilerden oluşturulmuş bir örneklem üzerine kurularak aşmayı amaçlamıştır. Lindsay (1995:43) aynı araştırma sorusunun farklı örneklemelerde kullanmanın sonuçları genellememizde yardımcı olacağını belirtmiştir (Aktaran: Gordon ve Gelardi, 2005:33). Çalışmamız bölüm farklılığının SS/SK öğrenmesine etkisini araştıran ilk çalışmadır.

Bu çalışmanın geri kalanı altı bölümde organize edilmiştir. İlk bölüm, sosyal sorumluluk muhasebesi kapsamında literatüre genel bakışı içermektedir. İkinci bölüm, beş araştırma sorusunun zeminini açıklamaktadır. Üçüncü bölüm beş sorunun cevaplarını deneysel olarak inceleyebilmek için bu çalışmada kullanılan verileri ve örnekleri ana hatlarıyla belirtmektedir. Sonuçlar dördüncü bölümde sunulmuş ve beşinci bölümde tartışılmaktadır. Çalışmanın sonuçları, sınırlamaları ve gelişmeleri son bölümde ana hatlarıyla açıklanmaktadır.

Literatüre Genel Bakış

Literatürde sosyal sorumluluk muhasebesinin raporlanmasına dair çok sayıda çalışma vardır. Örneğin, Beets ve Souther (1999), Amerika'da yaptıkları çalışmalarında, şirketlerin yatırımcıların isteklerine istinaden, yıllık finansal raporlarından bağımsız olarak çevre raporlarını hazırladıklarını fakat çevresel raporlama standartlarının oluşturulmamasından dolayı karşılaştırmanın zorluğundan bahsetmişlerdir. Beets ve Souther (1999:129), muhasebe firmalarının, müşterilerine çevresel raporların tasdiki ile ilgili standartların oluşturulması ile ilgili gayretlerin; kurumlar, yatırımcılar, düzenleyiciler ve geniş manada çevreye yararlı olabileceğini söylemişlerdir. Aynı bağlamda, sosyal ve çevre muhasebesi araştırmalarından elde edilen bulgulara göre dış tasdikin olmaması durumunda kurumsal yorumlamaya ve kurumsal aldanmaya ya da literatürün tanımladığı şekli ile "yeşil yıkamaya" (greenwashing) ve

başka yanlış işletme bilgisine rastlanılmıştır (Laufer, 2003:253). Laufer (2003), yaptığı çalışmada işletmenin sosyal raporlamasının adil, doğru ve hukuksal şartlara uygun bir şekilde oluşturulmasındaki problemleri tartışmıştır. White (2005:37), şirketlerin sürdürülebilirlik faaliyetlerini nasıl raporlayacaklarına dair bir çalışma yapmış ve sürdürülebilir raporlamanın öneminin arttığı fakat faaliyetlerin gösteriminde aynı göstergelerin kullanılmamasının karşılaştırmada sorunlara yol açtığını vurgulamıştır. Gray (2006), sosyal, çevre ve sürdürülebilir muhasebenin ve raporlamanın hissedarlar bazında ne derece değer yarattığını ve geleneksel finansal muhasebenin bakış açısıyla “değer” kavramına ne derece destek vereceğini araştırmıştır. Gray (2006:793), modern uluslararası finansal kapitalizmin ve temel kuruluşların desteklediği mevcut sosyal ve çevre raporları ile özellikle sürdürülebilirlik üzerine yapılmış nitelikli raporların aslında çevresel tahribatı maksimize eden ve sosyal adalete gerçekçi yaklaşımdan çok uzak olacak şekilde dizayn edildiğini belirtmiştir.

Birçok çalışma ise şirketlerin yani sektörel kurumların sosyal sorumluluk anlayışının derecesini araştırmıştır. Park ve Abdeen (1994), Fortune 500 listesinde yer alan 94 Amerikan şirketini, diğer Amerikan bazlı şirketlere göre şirket bilgilerinde sosyal sorumluluk konularına daha az yer veren Los Angeles bazlı şirketler ile diğer Amerikan şirketleri olarak ayırmış ve bu iki kategoride şirketlerin yıllık raporlarının incelenmesi suretiyle sosyal sorumlulukla ilgili çabalarını araştırmıştır. Park ve Abdeen (1994:30), şirketlerin halen bu konuda önemli bir yol kat etmeleri gerektiğini vurgulamışlardır. Epstein ve Freedman (1994:94, 107), 35 soruluk anket aracılığıyla New York’da Dunhill şirketi tarafından listelenen 246 bireysel yatırımcının şirketlerin sosyal göstergelerine verdikleri önemi araştırmış ve bireysel yatırımcılarının büyük bir çoğunluğunun şirketlerin etiksel

konularda, işçi ilişkilerinde ve toplum ile ilişkilerinde raporlar düzenlemesini talep ettiklerini bulmuştur. Epstein ve Freedman (1994:108), bireysel yatırımcılardan gelen böyle bir talebin olmasından dolayı böyle bir bilginin yayınlanıp hatta denetimden geçirilmesi gerekliliğinden bahsetmiştir. Bebbington vd. (1994:109), 350 İngiliz firması arasında anket yoluyla yaptıkları çalışmalarında muhasebecilerin şirketlerinin çevre faaliyetlerinde az bir inisiyatife sahip olduklarına ve muhasebecilerin ankete verdikleri cevaplardan çevresel konuların önemini farkında olmalarına rağmen bu farkındalığın iş hayatlarındaki yansımalarında çelişkiler olduğunu gözlemlemişlerdir. Llodra (2006), İspanya’da yaptığı çalışmada, seramik fayans sektöründe çevre yönetim sistemlerindeki gelişmeyi incelemeyi amaçlamıştır. Vaka çalışması şeklinde yapılan bu incelemede, incelenen iki ana konudan ilki firmalar ile çevre arasındaki ilişkiyi şirketlerin çevre ile ilgili stratejileri doğrultusunda ve stratejilerin oluşmasındaki çevre yaklaşımlarını analiz ederek belirlemektir. İkinci amaç ise sektördeki şirketlerin çevre yönetim sistemlerindeki muhasebe bilgi sisteminin oynadığı rolü anlamaktır. Bu incelemeler sonucunda, şirket içi kullanım için şirket dışı kullanımdan daha fazla miktarda çevre muhasebe bilgilerinin işlendiği ortaya çıkmıştır. Bu da İspanya’daki şirketlerin sadece devlet kurumlarının sektör üzerindeki çevre ile ilgili yasalarından dolayı çevre ile ilgili muhasebe bilgilerinin işlemediğinden aynı zamanda şirketlerin yaygın olarak çevresel yönetim sistemlerinin faydalı karar alma sürecinde, yöneticiler için, çevresel iç muhasebe bilgisinin önemini kavradıklarını desteklemektedir (Llodra, 2006:393). Llena vd. (2007), çalışmalarında İspanya’da çevreye duyarlı olan sektörlerdeki 51 adet İspanyol şirketinin yıllık raporlarında çevre ile ilgili nicelik ve nitelik olarak analiz ettikleri faktörleri belirlemeye çalışmıştır. Yazarlar, Instituto de Contabilidad y Auditoria de Cuentas (İspanya’daki

Muhasebe ve Denetim Enstitüsü) tarafından 2002'de zorunlu kılınan standartların İspanyol firmalarının çevre raporlamaları açıklamaları üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, yeni çevre muhasebesi standartlarının faaliyet geçtiği 2002 senesinde yıllık raporlarda çevresel gösterimlere yüksek derece yer verilmiştir fakat gösterimlerin seviyesi ve derecesi nicelik ve nitelik olarak çok heterojendir (Llena vd., 2007: 50).

Literatürü incelediğimizde sosyal muhasebenin gelişimini inceleyen akademik çalışmalara da rastlamaktayız. Sırasıyla; Mathews (1995:663), sosyal ve çevre muhasebesinin gelişiminin muhasebe disiplini altında etik ile ilişki derecesini irdelemiş ve muhasebe ile ilgili oluşturulmuş etik ile ilgili kuralların etiksel konularda yardımcı olamayacağını çünkü; bu kuralların meslek sahiplerinin müşterileri ile ve diğer meslektaşları ile ilişkilerini düzenlemek için tasarlandığını söylemiştir. Mathews (1995:671), etiksel tutumların geliştirilmesinde sosyal ve çevre muhasebesinin gelişmesinin yanı sıra, muhasebe meslek mensuplarının, daha geniş manada eğitimine ve kurumun üst düzey yöneticileri tarafından konulacak doğru karar verme standartlarının oluşumuna dikkat çekmiştir. Lam-berton (2005), sürdürülebilirlik muhasebesinin gelişimine geleneksel finansal muhasebe modeli çerçevesinde incelemiştir. Lambertson (2005:24), pratik ve teorik sürdürülebilirlik muhasebesinin geleneksel finansal muhasebenin özelliklerini gösterdiğini fakat sürdürülebilirlik muhasebesinin gelişmesinde daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Lambertson (2005:24), sürdürülebilir raporlamanın finansman uygulamasına bir seçenek olarak hem gelir yükseltici bir faaliyet olarak hem de çevreye verilen olumsuz etkileri önleyecek karakterde çevre vergisi yaklaşımını önermektedir. Lambertson (2005:24), sürdürülebilir muhasebe sisteminin kurulmasında son dönemlerdeki örgütsel düzeydeki sürdürülebilirliği

desteklemek için sürdürülebilirlikle ilgili performans çıktılarının vergi oranlarıyla ilişkilendirilebileceğini belirtmiştir. Herath (2005:1035), yaptığı çalışmada sürdürülebilir kalkınma açısından doğal kaynaklar muhasebesinin rolünü incelemiştir. Doğal kaynaklar muhasebesi, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) açısından ulusal refahı ölçmedeki zayıflıkları yüzünden önemlidir. GSYİH'nın gelişme ölçütü olarak asıl zayıflığı çevre kaynakları üzerinde oluşan zararları hesaba katmamasıdır. Bununla beraber çevreye verilen zararın ölçülmesinin zorluklarından dolayı çevre kaynaklarını da içeren bir içeriği oluşturmak oldukça zordur. Herath (2005:1047) yaptığı çalışmada ekonomi ve muhasebe mesleklerinin; disiplinler arası uyumu, çevrenin dahil olduğu bir yapının çatısını, çevre için geçerli olacak güvenilir ve uygun değerlendirme prosedürlerini geliştirmeyi ve çevreyi değerlendiren farklı gruplar tarafından geliştirilen çeşitli etik durumları hesaba katmayı amaçlamasını vurgulamıştır.

Banarjee (2002), nicel ve nitel yaklaşımların her ikisini de kullanarak ekolojik devam edilebilirlik üzerine odaklanmıştır. Yazar ekolojik devam edilebilirliğin kişisel, organizasyonel ve politik olarak farklı seviyelerde incelemektedir. Kişisel seviyede çevre konusu hakkında yönetimle ilgili tutumları incelerken, çevre konuları ile ilgili bir müşteri bağlılığı modeli geliştirmiş ve kişisel çevre konusu ile ilgili olarak bir değerlendirme ölçeği oluşturmuştur. Bu çalışma doğa ve çevrenin psikolojik ve sosyolojik yapılarını temel almaktadır ve ayrıca çevre ile ilgili olarak kişisel motivasyonları incelemektedir. Organizasyonel açıdan ise organizasyonların nasıl kendi stratejik planı sürecinde çevre konusuna entegre olduklarını, şirketin çevre koşullarını yönetimsel olarak kavrayışını tanımlamayı, şirketin çevre konusunda anlayış çerçevesinin geliştirilmesini ile bu yönetimsel anlayışın geçmişteki durumunu ve çevre konularına entegre olan organizasyonel öğrenme süreçlerini

incelemektedir. Bunlara ek olarak yazar çevre için toplum politikası uygulamaları ve sürdürülebilir kalkınmayı tartışmanın yanı sıra global çevre düzenleme kuralları ve standartlarının rolünü inceleyerek, çevre ile ilgili reklamları tanımlamış ve analiz etmiştir. Ayrıca yazar, hisse sahiplerinin rolü ve kurumsal yurttaşlığı tartışmış ve sürdürülebilir kalkınma hakkında eleştiriler geliştirmiştir (Banarjee, 2002:110).

Holland (2006), İngiltere’de yer alan De Montfort Üniversitesi’nin işletme bölümünün son sınıfında okuyan muhasebe ve finans öğrencilerinin aldığı ve muhasebe ve toplum perspektiflerini inceleyen bir dersin, öğrencilerin kurumsal sosyal sorumluluk bilincini muhasebe açısından ne derece geliştirdiğini araştırmıştır. Araştırma bulgularına göre; sözü edilen ders, öğrencilerin kurumsal hayatta sosyal sorumluluğun rolünü anlamalarını sağlamış ve hem kavramsal çerçevede hem de pratik uygulamalarda muhasebecilerin ve mesleklerinin kurumsal sosyal sorumluluğu nasıl zenginleştirebileceklerinin kavranmasına olanak vermiştir (Holland, 2006:415).

Zhang vd. (2007), yaptıkları çalışmalarında; Çin’deki küçük bir yerleşim birimindeki nüfusu taşıma kapasitesini, karbon oksijen dengesini ve su kaynaklarının arz-talep dengesi gibi yeşil alan planlamasına etki eden faktörleri belirleyerek ve bunları hesaplamak suretiyle çevresel muhasebe çatısını yeşil alan ekosistemine uygulayarak 2005, 2010 ve 2015 yıllarında ekolojik gelişmelerin değişimlerinin planlarını oluşturmuşlar ve bu planların Çin’in kuzeydoğu bölgelerindeki küçük yerleşim birimleri için çevre, ekoloji ve sürdürülebilirlik konularında yardımcı olacak bir model olarak önermişlerdir.

Araştırma Sorularının Zemini

Literatüre genel bir bakıştan sonra araştırmamızda kullanılan ve giriş kısmında bahsedilen beş araştırma sorusunun hangi esaslar üzerine

kurulduğuna dair literatüre dayalı bilgiler bu bölümde verilmiştir.

1. Sosyal Sorumluluk ve Sürdürülebilir Kalkınma Konusunu Alma (Maruz Kalma) Konuyu Öğrenmeye Etki Eder mi?

SS/SK’ya maruz kalmanın konuyu öğrenmeye etki edip etmediği sorusu Gordon’un 1998 yılında ve Gordon ve Gelardi’nin 2005 yılında yaptığı çalışmalarında incelenmiştir ve öğrenci gurubunun konuya maruz kalmasının SS/SK’yı öğrenmelerinde etkili olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin öğrenme durumlarını belirleme incelemeleri, sınav yoluyla performans ölçme uygulamalarından daha karmaşıktır. Sınavlar ve notlar öğrencilerin ne bildiklerini gösteren delilleri sağlayabilirler ama konu için davranışlarındaki değişimlerin yeni bir şey öğrenmekten mi yoksa tecrübelerinden kaynaklandığını ölçmede başarısız olmaktadır (Gordon ve Gelardi, 2005:35). Gordon ve Gelardi’nin (2005) çalışmasını takip eden çalışmamız, öğrenmede öğrencilerin briefing öncesi ve sonrası fikirlerini kullanmayı incelemektedir (Gordon ve Gelardi 2005:35). Önceki ve sonraki çalışma cevapları öğrencilerin öğrenmesine SS/SK’ya maruz kalmanın nasıl etkili olduğunun kanıtını sağlamaktadır. Gordon’un 1998’de yaptığı çalışmasında kullanılan araştırma dizaynı bireysel öğrenme karakteristiklerinin incelenmesini sağlayamamaktaydı. Gordon ve Gelardi’nin 2005 yılında yaptığı çalışma, önceki ve sonraki çalışma sorularının her ikisinden ve sorumlu olan bireysel nitel karakteristiklerin incelenmesini sağlayan eşleşen çift cevapları kullanarak bu sınırlamanın üstesinden gelmektedir. Bu çalışmada da Gordon ve Gelardi’nin çalışmasındaki yöntemin aynısı kullanılmıştır. Gordon’un 1998’deki ve Gordon ve Gelardi’nin 2005 yılında yaptığı çalışmada çalışması göz önüne alındığında burada beklenen SS/SK konusuna maruz kalmanın

öğrencilerin öğrenmesine ve davranışlarına etki edecektir.

2. Sosyal Sorumluluk ve Sürdürülebilir Kalkınma Öğrenme ve Davranışlarına Cinsiyet Etki Eder mi?

Literatürde cinsiyet farklılıkları iki yönden incelenmiştir. Cinsiyet farklılığının okul yaşantısına etkisi ve cinsiyet farklılığının iş hayatına etkisi. Okul hayatında cinsiyetin etkisi, hem etik konulara cinsiyetin etkisi hem de akademik performansa cinsiyetin etkisi olmak üzere incelenmiştir.

Muhasebe eğitiminde cinsiyetin etkisini inceleyen araştırma sonuçları çeşitlilik gösterir. Fraser vd. (1978:18), South-western Üniversitesi'nde öğretim gören 29,000 öğrencinin, yedi muhasebe dersindeki başarılarında cinsiyetin etkisini araştırmışlar ve bayan öğrencilerin bay öğrencilere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı olmasa da, göreceli olarak başarılı olduğunu bulmuşlardır. Mutchler vd. (1987:103) bayan muhasebe öğrencilerinin üst düzey muhasebe derslerinde bay öğrencilere kıyasla gözle görülür biçimde daha başarılı olduklarını gözlemlemişlerdir. Bu bulgunun olası sebebi olarak, üniversite farkı ve öğretim elemanı farkı da araştırılmış ve bayan öğretim elemanı ile öğrenim gören öğrencilerin bay öğretim elemanı ile öğretim gören öğrencilere göre daha başarılı olduklarını belirtmişlerdir (Mutchler vd. 1987:103, 109, 110). Lipe (1989), Mutchler vd.'nin (1987) yaptıkları çalışmanın geçerliliğini test etmiş ve dördü bayan yedisi bay öğretim elemanı ile yönetim muhasebesi dersi alan 230 erkek öğrencinin ve 171 bayan öğrencinin performanslarını araştırmıştır. Çalışmanın sonucunda Lipe (1989:144), ne öğrencinin ne de öğretim elemanının cinsiyetinin yönetim muhasebesi dersindeki başarıya etkisini gözlemlememiş fakat her iki faktör birlikte gözlemlendiğinde ilginç sonuçlar bulmuştur. Sözelimi, Lipe (1989:151) erkek öğrencilerin erkek öğretim elemanının sorumlu olduğu yönetim muhasebesi derslerinde bayan

öğrencilerden daha başarılı olduğu gözlemlemiş ve bayan öğrencilerin bayan öğretim elemanının sorumlu olduğu yönetim muhasebesi derslerinde, aynı dersleri bay öğretim elemanından alan hemcinslerine göre daha başarılı olduklarını bulmuştur. Buckless vd (1991) ise cinsiyetin finansal muhasebe dersinde başarıya etkisini üç ayrı üniversitede araştırmışlar ve sadece bir üniversitede anlamlı cinsiyet farklılığı (erkek öğrenciler bayan öğrencilere göre daha başarılıdır) bulmuşlardır. Bu yüzden Buckless vd.(1991); Mutchler vd.'nin (1987) ile Lipe'in (1989) bulgularının genelleştirilmemesini gerektiğini vurgulamış ve bu tarz araştırmaların uzun döneme yayılması gerektiğini belirtmişlerdir. Doran vd. (1991:74, 75, 83), Iowa Eyalet Üniversitesinde Muhasebe İlkeleri I ve II derslerini alan öğrencilerin performanslarını açıklamak için çoklu regresyon analizi oluşturmuşlar ve Muhasebe İlkeleri I dersinde erkek öğrencilerin bayan öğrencilere göre daha başarılı notlar aldığını ve fakat bunun cinsiyet farklılığına bağlamaktan ziyade, bu dersi alan mühendislik tabanlı erkek öğrencilerin çokluğuna bağlamışlardır. Keller vd.'nin (2006:299, 311), Amerika'da yaptıkları çalışmalarında ise cinsiyete, öğrenim düzeyine, dindarlık seviyesine ve iş deneyimine bağlı olarak kişilerin etik standartlarında farklılıklar bulmuşlardır.

Bununla birlikte, Hanks and Shivaswamy (1985) yaptıkları bir çalışmada, maliyet muhasebesi derslerinde akademik performans olarak bay ve bayan öğrenciler arasında kayda değer bir fark olmadığı gözlemlemişlerdir (Aktaran: Gordon ve Gelardi, 2005:36). Tyson (1989:153), cinsiyetin Muhasebeye Giriş dersine etkisini araştırmış ve bayan öğrencileri erkek öğrencilere göre daha başarılı bulmuştur. Tyson (1989:158) çalışmasında, bu farklılığının sebebi olarak sadece cinsiyetin olmayabileceğinden yola çıkarak, önceden sahip olunan yetenek seviyelerine, başarı güdülerine, not ortalaması beklentilerine ve kariyer eğilimlerine dikkat çekmiştir. Tyson

(1989:159), bu çerçevede yeni teoriler araştırmış ve literatürde bayan öğrencileri üst muhasebe derslerinin dışında erkeklere göre daha başarılı olduğu bulgusunu; bayan öğrencilerin daha fazla çalışma ihtiyacı hissetmelerine bağlamıştır. Kalbers ve Weinstein (1999:1), Amerika Birleşik Devletleri'nin Great Lake bölgesindeki bir üniversitede, Muhasebeye Giriş dersinin başarı modellini oluşturmuşlar ve cinsiyetin öğrencilerin başarılarını açıklamada hemen hemen hiçbir katkıda bulunmadığını göstermişlerdir. Gordon ve Gelardi'nin (2005:49), Kuzey Amerika Üniversitesi'nde eğitim gören 198 muhasebe bölümü öğrencilerine yaptıkları çalışmada ise, cinsiyet, SS/SK öğrenimine etki eden bir faktör olarak bulunmamıştır.

Literatürde diğer derslerdeki başarı faktörlerinin incelenmesi içeren benzer çalışmalara da rastlanmaktadır. Frantz ve Wilson (2004:225, 230, 239) ise, Kaliforniya Eyalet Üniversitesinde yaptıkları çalışmalarında yasal çevre dersinin başarıyı etkileyen faktörleri araştırmışlar ve erkek öğrencilerin bayan öğrencilere göre daha başarılı olduğunu gözlemlemişlerdir. Ballard ve Johnson (2005:95), Amerika'da Great Lake bölgesinde yer alan bir üniversitede 1,462 üniversite öğrencisini içeren ve cinsiyet, beklentiler ve not ortalamasının başlangıç seviyesindeki mikro-ekonomi dersleri başarısına etkisini inceledikleri çalışmalarında, cinsiyetin performansa olan etkisini çok düşük seviyede bulmuşlardır. Ravenscroft ve Buckless (1992:163), cinsiyetin üniversite düzeyinde derslere etkisini, ara testler, ödevler ve not hesaplanmasında bu testlere verilen ağırlık gibi çeşitli faktörlerle incelemişler ve bayan öğrencileri daha yüksek ortalama yaptıklarını belirtmişlerdir.

Çoğu çalışma ise yöneticilerin etik değerleri ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Miesing ve Preble (1985:465, 469), orta Atlantik bölgesinde yer alan iki büyük üniversitede öğrenim gören 487 kişiyi içeren örneklemine MBA yapan öğrenciler ile lisans düzeyindeki öğrencilerin yanı sıra yöneticileri de

eklemişler ve bayanların anket cevaplarına göre daha etik değerlere bağlı olduklarını gözlemlemişlerdir. Kid-well, Stevens ve Bethke (1987:489), 50 bayan ve 50 erkek yöneticinin etik değerlere bakış açılarında farklılığı araştırdıkları çalışmalarında, etik öge taşıyan bir yönetim kararında erkek veya bayan yöneticilerin birkaç farklılık dışında aynı şekilde hareket ettiklerini bulmuşlardır. Barnett ve Karson'ın (1989:747-771) yöneticilerin etik değerlere bakış açılarında cinsiyet farklılığını araştıran çalışmalarında, anket sorularının bazı kısımlarında bay ve bayan yöneticiler arasında etik farklılıklar gözlenmektedir.

Gray vd.'nin (1987) sosyal sorumluluk muhasebesinin tanımında muhasebeci ve muhasebeyi sermaye sahibi ve hissedar anlayışının ötesine taşımaktadır. Muhasebe ve muhasebecinin toplumun tümünü olan etkisini göz önüne bulduğumuzda, etik değerlerle sosyal sorumluluk anlayışının ilişkide olduğunu söyleyebiliriz. Etik ve muhasebe eğitimi hakkında literatür bulgularına dayanarak, Gordon ve Gelardi'nin (2005) çalışmalarındaki kullandığı araştırma sorusunu da göz önünde bulundurarak SS/SK öğreniminde cinsiyet farklılığın araştırmasını mantıklı görmekteyiz. Cinsiyetle ilgili çalışma bulgularında kesinlik görünmese de, bayan öğrencilerin bay öğrencilere göre SS/SK konularına daha hassas olacağı beklenebilir.

3. Eğitim Alt Yapısı-Örneğin, Alınan Muhasebe Dersi ve İktisat Dersi Sayısı-Bireyin Sosyal Sorumluluk ve Sürdürülebilir Kalkınma Bilgisine Tepkisini Etkiler mi?

Öğrencilerin nitelik göstergelerinden biri de; aldıkları diğer derslerden elde ettikleri bilgi birikimidir. İşletme programlarında, piyasa koşullarına dayalı ekonomiler incelenmektedir ve piyasa koşulları çerçevesinde elde edilen sonuçlar, dünyamızda yer alan kaynakların kullanımı sonucu ortaya çıkan bütün maliyetleri gösterememektedir çünkü piyasada yer alan fiyatlar, dışsallıkları ve diğer negatif

etkileri kapsamamaktadır (Gordon ve Boland, 1998:1241). Bu bulgular ışığında, çalışmamızda Gordon ve Gelardi'nin (2005)'in çalışmasına paralel olarak, örneklemimizde yer alan üniversite öğrencilerin aldıkları iktisat dersi sayısı da, SS/SK öğrenmesine etki edebilecek faktörler arasında incelenmiştir. Literatürde, Walstad ve Soper (1989:24, 35, 36), Amerika'da lise düzeyindeki öğrencilerden oluşan örneklemleriyle yaptıkları çalışmalarında iktisat dersi öğrenmesini etkileyen faktörleri incelemişlerdir ve alınan iktisat dersinin çeşidi ile dersi veren öğretmenin iktisat bilgi düzeyini, öğrenci başarısında etkili faktörler olarak bulmuşlardır. Geleneksel ekonomi yaklaşımında, dışsallıklara ve diğer negatif etkilere yer verilmediğinden, varsayımımız; öğrencilerin aldıkları iktisat ders sayısı arttıkça, SS/SK öğrenmesine ve tavır değişikliğine daha dirençli olacakları üzerine oluşturmaktayız. Alınan muhasebe dersi sayısını çalışmamızda, SS/SK öğrenmesine etki edebilecek faktörler arasında incelememizin sebebi ise literatürde bu konuyla ilgili yapılmış bazı çalışmalardır. Örneğin; Eskew ve Faley (1998:137, 144, 145) 380 öğrenciyi kapsayan örneklemleriyle yaptıkları çalışmalarında öğrencilerin orta ve lise düzeyinde edindiği muhasebe/defter tutma bilgisinin üniversite düzeyinde Muhasebeye Giriş dersinin sınavından alınan not arasında anlamlı ilişkiler bulmuşlardır. Yine aynı doğrultuda Doran vd. (1991:74), Iowa Eyalet Üniversitesinde Muhasebe İlkeleri I ve II derslerini alan öğrencilerin performanslarını inceledikleri çalışmalarında lise düzeyinde öğrenilen defter tutma bilgisinin Muhasebe İlkeleri I dersinin başarısı ile pozitif yönde ilişkili, Muhasebe İlkeleri II dersinin başarısı ile negatif ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Bu doğrultuda muhasebe ders sayısı ile ilgili varsayımımız ise; öğrencilerin aldıkları muhasebe dersi sayısı arttıkça, SS/SK öğrenmesine ve tavır değişikliğine daha istekli olacak olmalarıdır.

4. Not Ortalaması Olarak Temsil Edilen Akademik Başarı Sosyal Sorumluluk ve Sürdürülebilir Kalkınmanın Bireysel Öğrenimini ya da Bu Doğrultuda Davranışların Değişmesini Açıklar mı?

Eğitimde akademik yeterliliği ölçmek için çok sayıda ölçek kullanılmıştır. Bu ölçülerden ikisi; standart test skorları ile not ortalamalarıdır (Gordon ve Gelardi, 2005:37). Bu çalışmada, akademik başarının ölçüsü olan not ortalaması kullanmak suretiyle dördüncü soruda sözü edilen öğrencinin yeterliliği ile öğrenmesi arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır. Literatürde not ortalaması ile ilgili ders başarısı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalara sıkça rastlanmaktadır. Örneğin; muhasebe eğitiminde, Eskew ve Faley (1988:141, 145), 380 öğrenciyi kapsayan örneklemleriyle yaptıkları çalışmalarında öğrencilerin not ortalaması ile Muhasebeye Giriş dersinin performansı arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Doran vd. (1991:74), Iowa Eyalet Üniversitesinde Muhasebe İlkeleri I ve II derslerini alan öğrencilerin performanslarını açıklamak için çoklu regresyon analizi yaptıkları çalışmalarında öğrencilerinin not ortalaması ile Muhasebe İlkeleri I ve II derslerinin sınavlarından aldıkları notları arasında anlamlı ilişkiler gözlemlemişlerdir. Kalbers ve Weinstein (1999:1, 4, 5), Amerika Birleşik Devletleri'nin Great Lake bölgesindeki bir üniversitede, Muhasebeye Giriş dersinin başarı modelini oluşturdukları çalışmalarında, üniversite not ortalaması ile akademik yeterliliğin Muhasebeye Giriş dersinde öğrenci performansını açıklayan en önemli unsur olarak bulmuşlardır. Eikner ve Montondon'un (2001:1, 11), orta düzeydeki Muhasebe I dersinin başarı faktörlerini araştırdıkları çalışmalarında, üniversite not ortalaması ile giriş düzeyindeki muhasebe dersinden alınan notun, orta düzeydeki Muhasebe I dersinin başarı göstergeleri olarak bulmuşlardır. Bernardi vd. (2002:1, 9), 108 muhasebe bölümü öğrencilerini kapsayan örneklem dahilinde yaptıkları

çalışmalarında, orta düzeyde Muhasebe I dersinden alınan notun, aynı dersin ikincisindeki performansı etkileyen, güçlü bir açıklayıcı değişken olduğunu göstermişlerdir. Krausz vd. (2002:1, 3, 5, 7), MBA öğrenimi gören 66 öğrenci arasında yaptıkları çalışmalarında Finansal Tablolar Analizi dersi performansı ile lisans düzeyinde görülen Muhasebeye Giriş dersi notu arasında anlamlı ilişkiler bulmuşlardır.

Frantz ve Wilson'ın (2004:225, 230, 239), Kaliforniya Eyalet Üniversitesinde yaptıkları ve yasal çevre dersinin başarısını etkileyen faktörleri araştırdıkları çalışmalarında ise, genel not ortalaması yasal çevre dersinin başarısını en anlamlı ifade eden göstergesi olduğunu söylemişlerdir.

Çalışmamızda test edilen varsayım ise öğrencinin genel not ortalaması ne kadar yüksek olursa, SS/SK konusundaki öğrenmeye ya da olumlu tavır değişikliğine o kadar yatkın olacaktır.

5. Sosyal Sorumluluk ve Sürdürülebilir Kalkınmanın öğrenilmesine ve davranışlarına üniversite bölümü etki eder mi?

Gordon ve Gelardi'nin 2005 yılında yayımlanmış oldukları çalışma incelendiğinde örneklemin aynı üniversitenin aynı bölümünün aynı dersleri alan öğrencilerden oluşturulduğu görülür. Bu kısıtlama, yaratmış olduğu homojenlikten dolayı bazı sakıncalar içermekte olup Gordon ve Gelardi'nin (2005:50) çalışmalarının kısıtları kısmında belirtilmiştir. Farklı üniversite veya bölümdeki öğrenciler ile farklı sınıflarda okuyan öğrenciler ile örneklem oluşturma bize daha farklı bir yapıda araştırma imkanı kazandırmaktadır. Bunun sonucu olarak da üniversitelerin veya bölümlerin/sınıfların farklı oluşu ile SS/SK'nın anlaşılması arasında bir bağ olup olmadığını inceleme imkanı doğmaktadır.

Bir üniversite ile diğer farklı bir üniversitenin öğrencileri arasında gerçekten de konuyu öğrenme yetenekleri açısından bir fark olup olmadığını

incelemek akademik eğitim yapan kurumlar ile bu kurumlarda görev yapan öğretim elemanları için kendi çalışmalarını ve eğitim programlarını hazırlarken göz önüne alacakları bir faktör olabilmesi nedeni ile önemlidir.

Çalışmamız, farklı üniversitelerden, farklı bölümlerden ve farklı sınıflardan öğrencilerden oluşturduğu örneklem ile Gordon ve Gelardi (2005)'in çalışmasını genişletmiş ve literatüre katkı sağlamıştır. Araştırma sorularında belirtilen farklılık yaratan etmenlerin SS/SK konusu öğrenimine etkisi olup olmadığını incelenmiştir.

Bu çalışmadaki beş araştırma sorusu ele alındığında literatür bize konuya maruz kalmanın öğrencilerin öğrenimini arttıracaklarını göstermektedir. Eğitim ve etik soruları için ise cinsiyetler arası farklılıklar olduğu hakkında bazı kanıtlar önerilmektedir. Çalışmamız, etik literatürde uygulanan aynı yol ile SS/SK öğrenme ve davranışları üzerinde cinsiyetin etkisini araştırmaktadır. Etik literatürdeki gibi bayanların baylara göre daha fazla sosyal sorumluluk göstermesi beklenebilir. Buna ilaveten şimdiki çalışma akademi başarı ve akademik temel değişkenleri içeren diğer değişkenleri de kontrol etmektedir Bu bize cinsiyet etkisinin azalacağı ya da yok olup olmayacağını bulamamıza imkan tanıyacaktır.

Veri Toplama ve Örneklem

Bu çalışmadaki veriler bir aylık bir süre içerisinde (2006 Aralık ayı içerisinde) İzmir'deki Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü ile Antalya'daki Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü ve Alanya'daki Akdeniz Üniversitesi Alanya İşletme Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü'nden toplanmıştır. Akdeniz Üniversitesi'nde muhasebe öğretimi gören öğrenciler farklı bölümlerden seçilmiştir. Fakat her üniversitedeki bölümlere aynı briefing materyali anlatılarak uygulama yapılmıştır. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

İşletme Bölümü son sınıfta (4.sınıf) okuyan örgün eğitim ve ikinci öğretim öğrencilerine Yönetim Muhasebesi dersleri sırasında (iki ayrı sınıfa) konu anlatılmıştır. Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü son sınıfta okuyan İktisat öğrencilerine Finansal Tablolar Analizi dersi sırasında SS/SK konusu verilmiştir. Burada sözü edilen üç ders anlatımı aynı araştırmacı (Serkan Çakır) tarafında verilmiştir. Akdeniz Üniversitesi Alanya İşletme Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümünde ise Genel Muhasebe dersi sırasında hazırlık öğrencileri de derse davet edilerek, hazırlık ve birinci sınıflara ders (brifing) aynı öğretim görevlisi (Emre Cengiz) tarafından verilmiştir. İki farklı üniversitenin üç farklı fakültesinde üç farklı bölümünde toplam beş farklı sınıfa iki araştırmacı/öğretim görevlisi tarafından verilen derslerin aynı olmasına özen gösterilmiştir ve kullanılan bütün materyalin ve anlatılan tüm konuların aynı olmasına özen gösterilmiştir. Her bir derste 21 ila 72 arasında öğrenci sınıfta hazır bulunmuştur.

Dersin başında sınıfta hazır bulunan öğrenciler bir anketi doldurmuşlardır. Ön/önceki çalışma anketi SS/SK'dan bahsedilmeden tamamlanmıştır. Sonraki çalışma anketi bir dersten oluşan anlatım içerisinde SS/SK ile ilgili konular olan dışsallıklar (sosyal maliyet), sosyal sorumluluk ve sürdürülebilir kalkınma konuları bitirildiği zaman tamamlanmıştır.

Veriler toplanırken ilk anketi ve ikinci anketi yanıtlayan öğrencilerin her birinin soru formu üzerine sıra numarası verilerek bireysel olarak kıyaslama fırsatı yakalanmıştır. Bunun yanında, anket formlarının üzerinde öğrencinin adı, numarası gibi bilgilerin de olması bazı öğrencilerin not ortalamalarını bilmemeleri ve bu öğrencilerin not ortalamalarına ulaşma imkanımız olmasından dolayı zorunluluktan yer almıştır. Bunun yanında sınıftaki öğrencilerin ankete katılmaları için gönüllü olmaları gerekmektedir ve ankete

katılıp katılmama ders notlarına etki etmemektedir.

Toplam olarak 146 öğrenci SS/SK'ya maruz kalmanın bireysel davranışlara etkisinin nasıl olacağını gösteren önceki ve sonraki çalışma anketlerini tamamlamıştır. Gordon'un 1998 yılında yaptığı çalışmada ve Gordon ve Gelardi'nin 2005 yılında yapmış olduğu çalışmada görüldüğü gibi şimdiki çalışmanın da odak noktasını eşleşen çiftler arasındaki farklılıkları kullanarak bireysel öğrenmeyi ölçmektedir.

Anket soruları SS/SK muhasebesi, raporlama ve denetimi kapsayan genel konular ile ilgili 20 cümleden oluşmaktadır. Bu genel konular beş kısımda incelenebilir. Bunlar; SS/SK'nın tarihi, SS/SK ölçümü ve tanımlamaları, SS/SK içeriğindeki coğrafi farklılıklar, SS/SK kararlarındaki dışsallıklar ve ticari olmayan bulgular, SS/SK kontekstinin muhasebeciler ve denetçiler için tanımladığı olası rollerdir. Her bir cümle(durum) için öğrencilerin fikirlerini açıklayan beşli Likert ölçeği (-2 oldukça karşı, +2 oldukça hemfikir) ve yorumsuz (0 -nötr) kategorileri kullanılmıştır. Baştaki bölümde ise öğrencilerin kişisel bilgilerini içeren not ortalaması, cinsiyet ve kaç saatlik ders aldığını içeren sorular yer almaktadır. Tablo 1 öğrencilerin kendi yazdıkları kişisel bilgilerin istatistiksel değerlerini sunmaktadır. Tablo 1'de her iki ankete katılan öğrenci sayısının 146 olduğunu görülmektedir (geçersiz anketler çıkartıldıktan sonra). Burada bay öğrenciler (%67) bayan öğrencilerin yaklaşık olarak iki katıdır. Öğrencilerin %51 üniversitelerinde son sınıflarında, %49'u ilk sınıfta ve hazırlık sınıflarındadır. Genel olarak 4,5 ekonomi dersi ve 3 muhasebe dersi almışlardır.

Analiz ve Sonuçlar

İlk olarak, anket sorularına verilen yanıtlar SPSS 14.0 programına yüklenmiş ve güvenilirlik analizi yapılmıştır. Cronbach's alpha değeri 0,628 olarak bulunmuştur. Genelde minimum 0,70 düzeylerinde beklenen Cronbach's alpha değerinin düşük çıkmasının nedeni ölçeğin

daha geliştirme aşamasında olmasına bağlanabilir.

Tablo 1'de brifing öncesi ve sonrası Sosyal Sorumluluk-Sürdürülebilir Kalkınma (SS/SK) anketine cevap veren öğrencilerin demografik ve tanımlayıcı

istatistikleri yer almaktadır. Bu çalışmanın ana amaçlarından biri, brifing öncesi ve sonrası SS/SK konusuna hangi öğrencilerin tavırlarının değiştiğini incelemektir.

Tablo 1 Brifing Öncesi ve Sonrası Sosyal Sorumluluk-Sürdürülebilir Kalkınma (SS/SK) Anketine Cevap Veren Öğrencilerin Demografik ve Tanımlayıcı İstatistikleri

Her iki anketi cevaplayan öğrenci sayısı	146	
Cinsiyet:		
Bay	98	67,12%
Bayan	48	32,88%
Bölüm	39	26,71%
Alanya İşletme Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü Birinci Sınıf	32	21,92%
Akdeniz Üniversitesi İktisat Dördüncü Sınıf	34	23,29%
Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Dördüncü Sınıf	21	14,38%
Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme İkinci Öğretim Dördüncü Sınıf	20	13,70%
Ders Sayısı	Ortalama	Aralık
Alınan Muhasebe Dersi Sayısı	3,04	0-6
Alınan İktisat Dersi Sayısı	4,57	0-16

Tablo 2'de ankette kullanılan önermeler ile her önermeye verilen cevapların brifing öncesi ve sonrası yüzdelik değerleri verilmiştir. Yüzdelik değerler, brifing öncesi ve brifing sonrası öğrencilerin önermelere verdikleri cevapların nasıl değiştiğine dair bilgi sağlamaktadır. Brifing öncesi, öğrencilerin yorumsuz kaldıkları sorularda, brifing sonrası yorumsuzluk düzeylerinde bir değişim olup olmadığını anlamak için ki-kare testi uygulanmış ve $p < 0,01$

anlamlılık düzeyinde 8 soruda (4,6,7,12,16,17,18,19) farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Bu soruların karakterlerine bakıldığında, soruların cevaplanması genel kültürden ziyade teknik bilgi gerektireceği için, teknik bilgilerin yer aldığı brifing sonrası bu değişim anlamlıdır. Bu da, bize brifingin öğrencilerin önermelere olan fikirlerinde bir değişime neden olduğunu göstermektedir.

Tablo 2 SS/SK anketine brifing öncesi ve sonrası önermelere verilen yanıtlar, yanıtların kategorilere göre yüzdelik değerleri †, 146 kişi

	Cevaplar				
	Tamamen Karşıyorum				Tamamen Katılıyorum
Önerme	-2	-1	0	1	2
1.Çevre önemli bir sosyal mesele ve mevzudur.	0,68	0,00	0,00	23,97	75,34
	<i>0,68</i>	<i>0,00</i>	<i>0,00</i>	<i>14,38</i>	<i>84,93</i>
2.İstihdam önemli bir sosyal mesele ve mevzudur.	0,00	0,68	0,00	19,86	79,45
	<i>0,00</i>	<i>0,68</i>	<i>2,05</i>	<i>23,29</i>	<i>73,97</i>
3. Ekonominin durgun olduğu dönemlerde, istihdam sosyal bir konu olarak çevre kavramından daha önemli olmalıdır.	3,42	10,27	15,75	42,47	28,08
	<i>7,53</i>	<i>21,92</i>	<i>12,33</i>	<i>40,41</i>	<i>17,81</i>
4.Sosyal sorumluluk muhasebesi ve sürdürülebilir kalkınma sadece çevresel meselelerle ilgilidir.	8,90	36,30	35,62	15,07	4,11 *
	<i>15,07</i>	<i>36,30</i>	<i>13,01</i>	<i>26,71</i>	<i>8,90</i> *
5.Eğer Pazarı oluşturanlar kendi kişisel faydalarını maksimize eder ve kendi menfaatleri için davranırlarsa, bu kaynakların en uygun biçimde dağılmasına neden olur.	52,74	23,97	4,79	13,01	5,48
	<i>56,85</i>	<i>19,86</i>	<i>9,59</i>	<i>9,59</i>	<i>4,11</i>
6.Fayda maksimizasyonunun sonucu olarak yapılan optimal kaynak dağılımı çevresel meseleleri kazancın içinde hesaplar.	8,22	16,44	50,00	21,23	4,11 *
	<i>9,59</i>	<i>13,01</i>	<i>25,34</i>	<i>41,10</i>	<i>10,96</i> *
7.Muhasebe ve muhasebeciler çevresel ve diğer sosyal refah konularında rol oynarlar.	4,79	17,81	35,62	34,93	6,85 *
	<i>0,00</i>	<i>6,85</i>	<i>12,33</i>	<i>45,21</i>	<i>35,62</i> *
8.Bir firmanın faaliyetleri sonucunda oluşan sosyal maliyetlerin ölçümü kolaydır.	9,59	34,25	23,29	26,03	6,85
	<i>14,38</i>	<i>32,19</i>	<i>15,07</i>	<i>27,40</i>	<i>10,96</i>
9.Bir firmanın faaliyetleri sonucunda oluşan sosyal faydaların ölçümü kolaydır.	8,90	30,82	23,97	32,88	3,42
	<i>17,81</i>	<i>30,82</i>	<i>16,44</i>	<i>30,82</i>	<i>4,11</i>
10.Maliyet ve fayda ölçümlerinin kolaylık derecesi, bu tarz ölçümlerin gerekliliğini belirler.	3,42	15,75	38,36	32,88	9,59
	<i>6,85</i>	<i>12,33</i>	<i>31,51</i>	<i>36,30</i>	<i>13,01</i>
11.Bir firmanın topluma olan katkıları denetlenmelidir.	0,68	1,37	6,16	22,60	69,18
	<i>0,68</i>	<i>3,42</i>	<i>6,16</i>	<i>24,66</i>	<i>65,07</i>
12. Sürdürülebilir kalkınma muhasebesi sadece geçmiş ile ilgilidir.	21,23	30,14	41,10	5,48	2,05 *
	<i>34,25</i>	<i>39,73</i>	<i>21,23</i>	<i>4,11</i>	<i>0,68</i> *
13. Firma tarafından hazırlanan çalışan nitelikleri ve eğitimi hakkındaki raporlar, firmanın halka ilişkilerini belirler.	3,42	15,75	19,18	41,10	20,55
	<i>2,05</i>	<i>15,75</i>	<i>14,38</i>	<i>45,21</i>	<i>22,60</i>
14.Sosyal net gelir bir şirketin net kazancı ile diğer maliyet ve faydalarının toplamıdır.	2,74	13,01	45,89	28,08	10,27
	<i>1,37</i>	<i>13,01</i>	<i>32,88</i>	<i>30,82</i>	<i>21,92</i>
15. Kar maksimizasyonunun tüm firmalar tarafından sağlanması, tüm dünyada en iyi kaynak kullanımına yol açacaktır.	13,01	18,49	25,34	34,25	8,90
	<i>21,23</i>	<i>21,92</i>	<i>17,12</i>	<i>24,66</i>	<i>15,07</i>
16.Gelişmiş olan ülkeler, gelişmekte olan ülkelere göre çevreye daha çok önem verir	31,51	36,99	13,01	7,53	10,96 *
	<i>39,73</i>	<i>21,23</i>	<i>4,79</i>	<i>17,81</i>	<i>16,44</i> *
17.Sağlık sorunları, eğitim ve emeklilik konuları sosyal muhasebenin bir parçası değildir.	23,97	36,99	27,40	6,16	5,48 *
	<i>28,08</i>	<i>43,15</i>	<i>15,07</i>	<i>8,22</i>	<i>5,48</i> *
18.Kuzey Amerika şirketleri sosyal muhasebe ve raporlama konusunda dünyada önde gelmektedir.	4,11	4,11	67,81	19,86	4,11 *
	<i>4,79</i>	<i>6,85</i>	<i>20,55</i>	<i>23,97</i>	<i>43,84</i> *
19.Sürdürülebilir kalkınma ve sosyal muhasebe sadece geçtiğimiz 5 yıl içinde önem kazanan meselelerdir.	3,42	10,96	58,90	23,97	2,74 *
	<i>13,70</i>	<i>20,55</i>	<i>28,08</i>	<i>25,34</i>	<i>12,33</i> *
20.Dışsalıkların negatif ve pozitif etkileri pazarda bulunan ürün ve hizmetlerin fiyatlarında yer alacaktır.	4,11	3,42	21,23	41,10	30,14
	<i>2,74</i>	<i>5,48</i>	<i>12,33</i>	<i>36,30</i>	<i>43,15</i>

† Brifing sonrası yüzdeler italik olarak verilmiştir.

*Brifing öncesi ve sonrası farklar 0,01 düzeyinde anlamlıdır (ki-kare testi)

Tablo 3'de önermelerin brifing öncesi ve brifing sonrası ortalama ve standart sapmaları gösterilmektedir. Ayrıca, eşli örneklem t testi ile $p < 0,05$ anlamlılık

düzeyinde ortalamalar arasındaki farkın olup olmadığı ölçülmek istenmiş ve yine 8 soruda (1,3,6,7,12,14,18,20) brifing öncesi ve sonrası ortalamalarında fark olduğu

tespit edilmiştir. Dikkat edilirse, bu 8 sorunun, dördü daha önce Tablo 2’de bahsedilen ve ki-kare testi ile gösterilmiş yorumsuzluk seviyeleri değişen sorulardır. Özellikle, çevrenin önemli bir sosyal mevzu olduğunu öneren 1. soruda brifing öncesi ve sonrası anlamlı bir ortalama değişiminin olması, brifing sonrası öğrencilerin sosyal bir mevzu olarak çevreye verdikleri önemin arttığını göstermektedir.

Sonraki adım olarak, brifing sonrası önermelere verilen cevaplar kullanılarak bir faktör analizi yapılmak istenmiştir. Fakat bu analiz yapılamadan önce, pozitif önerme olan 9 soruya (1, 2, 6, 7, 11, 13, 14,

18, 20) verilen cevapların işaretleri pozitiften negatife değiştirilmiştir. Böyle bir uygulamanın şöyle bir mantığı vardır. Anketin tasarımında, hem negatif hem pozitif sosyal sorumluluk önermelerin olması, öğrencinin “Tamamen Katılıyorum” veya “Tamamen Karşıyım” ifadelerinden hangisinin daha çok sorumluluk arz ettiğini anlamasında karışıklığa neden olabileceği için, bütün pozitif önermelerin işaretleri negatife değiştirmek suretiyle analizin tek yönlü yorumlanması sağlanmıştır. Böylelikle, revize edilen yorum şu şekilde olacaktır: Cevap daha negatif oldukça, sosyal sorumluluk artacaktır.

Tablo 3 SS/SK anketine brifing öncesi ve sonrası önermelere verilen yanıtlar arasındaki farkın analizi, 146 kişili

Önerme	Brifing Öncesi		Brifing Sonrası		Anlamlılık*(Çift Kuyruklu)
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma	
1	1,7329	0,5290	1,8288	0,4750	0,0039
2	1,7808	0,4623	1,7055	0,5403	
3	0,8151	1,0635	0,3904	1,2226	0,0001
4	-0,3082	0,9725	-0,2192	1,2456	
5	-1,0548	1,2637	-1,1575	1,1843	
6	-0,0342	0,9352	0,3082	1,1299	0,0025
7	0,2123	0,9770	1,0959	0,8657	0,0000
8	-0,1370	1,1181	-0,1164	1,2677	
9	-0,0890	1,0630	-0,2740	1,1949	
10	0,2945	0,9625	0,3630	1,0756	
11	1,5822	0,7311	1,5000	0,8158	
12	-0,6301	0,9470	-1,0274	0,8863	0,0000
13	0,5959	1,0865	0,7055	1,0516	
14	0,3014	0,9200	0,5890	1,0149	0,0030
15	0,0753	1,1866	-0,0959	1,3863	
16	-0,7055	1,2874	-0,5000	1,5503	
17	-0,6781	1,0760	-0,8014	1,1056	
18	0,1575	0,7399	0,9521	1,1646	0,0000
19	0,1164	0,7657	0,0205	1,2288	
20	0,8973	1,0084	1,1164	1,0069	0,0238

İlk olarak, örneklemin faktör analizi için yeterli olup olmadığını gösteren değer olan Kaiser-Mayer-Olkin değeri araştırılmıştır. Bu değer, Tablo 4’de görüldüğü gibi, 0,612 bulunmuştur. Değerin %60’dan büyük olması

örneklemin faktör analizi için göreceli olarak uygun olduğu için yeterli olarak gözükse de, gelecek çalışmalarda örneklem sayısının artırılması tavsiye edilmektedir. Barlett değerinin, $p < 0,05$ anlamlılık seviyesinde olması faktör

analizi yapmak için ölçülen değişkenler göstermektedir. arasında yeterli korelasyon olduğunu

Tablo 4 KMO Örneklem Uygunluk Testi ve Barlett Testi

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterlilik Testi.		,612
Bartlett Testi	Yaklaşık ki-kare	430,837
	Serbestlik derecesi.	190
	Anlamlılık..	,000

Tablo 5’de gösterilen faktör analizinde, varyansın %62’sini açıklamaktadır. Faktör varimaks rotasyon metodu kullanılmış ve sayısının, toplam varyansın %66’sını özdeğeri 1’den büyük olan faktörler açıklamasını gerektiğini öneren Kaiser hesaplamaya alınmıştır. Faktörler, toplam yaklaşımına yakın gözükmektedir.

Tablo 5 Faktör Analizi

Döndürülmüş Bileşen Matrisi-Brifing sonrası								
Bileşen								
	1	2	3	4	5	6	7	8
Q17	0,7111							
Q6	0,6695							
Q7	0,4907							
Q20	0,4556							
Q14	0,4119							
Q9		0,7745						
Q8		0,7180						
Q1			0,8549					
Q11			0,6560					
Q5				0,7400				
Q15				0,7400				
Q16					0,8115			
Q18					0,5094			
Q13						-0,8000		
Q10						0,5708		
Q4							0,8180	
Q12							0,4978	
Q19							0,3790	
Q2								0,8062
Q3								-0,4933

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a Rotation converged in 18 iterations.

Faktör analizinde, çalışmanın amacı kapsamında 8 faktör oluşturulmuştur. Bunlar;

1 Sosyal Muhasebe Tanımı Ve Kazanç

2 Sosyal Konuların Ölçüm Kolaylığı
3 Sosyal Çevre Konuları
4 Kaynak Dağıtımının Boyutları
5 Ülkelere Göre Sosyal Sorumluluk
6 Şirket Raporları

7 Sürdürülebilir Kalkınma
Muhasebesi İle Sosyal Sorumluluk
Muhasebesi Arasındaki İlişki

8 Sosyal Bir Konu Olarak İstihdam

Her faktörde yer alan önermeler, "Compute" komutu ile toplanarak örneklem 8 değişkene indirilmiş ve kolaylık sağlanması amacıyla y1'den y8'e kadar sıralanmıştır. Tablo 6'da çok değişkenli varyans analizi testi (MANOVA) sonuçları

gösterilmektedir. Not ortalaması+cinsiyet +bölüm bağımsız değişken (fixed factor) alınan muhasebe dersi sayısı+alınan iktisat dersi sayısı kod değişken (covariate) ve faktörlerimiz bağımlı değişken olarak seçilmiş ve bu suretle bu unsurların, faktörlerde yer alan önermelere verilen yanıtlardaki değişimi ne derece etkilediği ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Tablo 6 Çok Değişkenli Varyans Analizi Testi (MANOVA) Sonuçları

Etki		Değer	F	Hipotez Ser. Der.	Hata Ser. Der.	Anl.
Intercept	Pillai's Trace	,254	5,481(a)	8,000	129,000	,000
	Wilks' Lambda	,746	5,481(a)	8,000	129,000	,000
	Hotelling's Trace	,340	5,481(a)	8,000	129,000	,000
	Roy's Largest Root	,340	5,481(a)	8,000	129,000	,000
ikti.der	Pillai's Trace	,138	2,574(a)	8,000	129,000	,012
	Wilks' Lambda	,862	2,574(a)	8,000	129,000	,012
	Hotelling's Trace	,160	2,574(a)	8,000	129,000	,012
	Roy's Largest Root	,160	2,574(a)	8,000	129,000	,012
muh.ders	Pillai's Trace	,169	3,286(a)	8,000	129,000	,002
	Wilks' Lambda	,831	3,286(a)	8,000	129,000	,002
	Hotelling's Trace	,204	3,286(a)	8,000	129,000	,002
	Roy's Largest Root	,204	3,286(a)	8,000	129,000	,002
notort	Pillai's Trace	,046	,785(a)	8,000	129,000	,616
	Wilks' Lambda	,954	,785(a)	8,000	129,000	,616
	Hotelling's Trace	,049	,785(a)	8,000	129,000	,616
	Roy's Largest Root	,049	,785(a)	8,000	129,000	,616
cinsiyet	Pillai's Trace	,100	1,791(a)	8,000	129,000	,085
	Wilks' Lambda	,900	1,791(a)	8,000	129,000	,085
	Hotelling's Trace	,111	1,791(a)	8,000	129,000	,085
	Roy's Largest Root	,111	1,791(a)	8,000	129,000	,085
bölüm	Pillai's Trace	,129	2,385(a)	8,000	129,000	,020
	Wilks' Lambda	,871	2,385(a)	8,000	129,000	,020
	Hotelling's Trace	,148	2,385(a)	8,000	129,000	,020
	Roy's Largest Root	,148	2,385(a)	8,000	129,000	,020

a Exact statistic b Design: Intercept+ikti.der+muh.ders+notort+cinsiyet+bölüm+notort * cinsiyet+notort * bölüm+cinsiyet * bölüm+notort * cinsiyet * bölüm

Çok değişkenli varyans analizine göre, alınan muhasebe dersi sayısı, alınan iktisat dersi sayısı ve bölüm anlamlı değişkenlerdir. Tablo 7'de gösterilen Tests of Between-Subjects Effects (Konular arası etki testi) kullanılmak suretiyle,

• Alınan muhasebe dersi sayısı ile ilgili anlamlı etkiler aşağıdaki faktörler için bulunmuştur:

- 2 Sosyal Konuların Ölçüm Kolaylığı
- 3 Sosyal Çevre Konuları
- 4 Kaynak Dağıtımının Boyutları

• Alınan iktisat dersi ile ilgili anlamlı etkiler aşağıdaki faktörler için bulunmuştur:

- 1 Sosyal Muhasebe Tanımı Ve Kazanç
- 2 Sosyal Konuların Ölçüm Kolaylığı
- 5 Ülkelere Göre Sosyal Sorumluluk
- 8 Sosyal Bir Konu Olarak İstihdam

• Mensubu olunan bölüm ile ilgili anlamlı etkiler aşağıdaki faktörler için bulunmuştur:

- 2 Sosyal Konuların Ölçüm Kolaylığı
- 3 Sosyal Çevre Konuları
- 4 Kaynak Dağıtımının Boyutları

Tablo 7 Konular Arası Etki Testi

Kaynak	Bağımlı Değişken	Çeşit III Kareler Toplamı	Serb. Der.	Ortamla Kare	F	Anlamlılık
ikti.ders sayısı	y1	38,399	1	38,399	4,306	,040
	y2	23,688	1	23,688	6,180	,014
	y3	1,384	1	1,384	1,365	,245
	y4	,081	1	,081	,020	,886
	y5	57,386	1	57,386	16,421	,000
	y6	2,377	1	2,377	1,465	,228
	y7	18,854	1	18,854	3,808	,053
	y8	7,020	1	7,020	4,308	,040
muh.ders sayısı	y1	23,724	1	23,724	2,660	,105
	y2	54,153	1	54,153	14,127	,000
	y3	5,978	1	5,978	5,896	,016
	y4	40,102	1	40,102	10,125	,002
	y5	2,420	1	2,420	,693	,407
	y6	2,751	1	2,751	1,695	,195
	y7	6,057	1	6,057	1,223	,271
	y8	1,156	1	1,156	,710	,401
bölüm	y1	5,737	1	5,737	,643	,424
	y2	47,237	1	47,237	12,323	,001
	y3	5,486	1	5,486	5,411	,021
	y4	22,348	1	22,348	5,642	,019
	y5	4,086	1	4,086	1,169	,281
	y6	,687	1	,687	,424	,516
	y7	,571	1	,571	,115	,735
	y8	,021	1	,021	,013	,910

Tablo 8 Brifing Öncesi ve Sonrası D.E.Ü İşletme ve D.E.Ü. İşletme İkinci Öğretim Öğrencilerinin Önermelere Verdikleri Yanıtların Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Brifing Öncesi			Brifing Sonrası			Fark
	Bölüm	N	Mean	Bölüm	N	Mean	
s1	D.E.Ü. İşletme	21	-1,8571	D.E.Ü. İşletme	21	-1,9524	-0,0952
	D.E.Ü. İşl.İ.Ö.	20	-1,6500	D.E.Ü. İşl.İ.Ö.	20	-1,6500	0,0000

s2	D.E.Ü. İşletme	21	-1,8095		D.E.Ü. İşletme	21	-1,8095	0,0000
	D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-1,9500		D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-1,6500	0,3000
s3	D.E.Ü. İşletme	21	0,5714		D.E.Ü. İşletme	21	-0,1429	-0,7143
	D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	0,8000		D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	0,2000	-0,6000
s4	D.E.Ü. İşletme	21	-0,4762		D.E.Ü. İşletme	21	-0,5238	-0,0476
	D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-0,4000		D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-0,4500	-0,0500
s5	D.E.Ü. İşletme	21	-1,6190		D.E.Ü. İşletme	21	-1,3810	0,2381
	D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-1,0500		D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-0,9500	0,1000
s6	D.E.Ü. İşletme	21	-0,2857		D.E.Ü. İşletme	21	-0,4762	-0,1905
	D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-0,2500		D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-0,5000	-0,2500
s7	D.E.Ü. İşletme	21	-0,5238		D.E.Ü. İşletme	21	-1,6190	-1,0952
	D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	0,0000		D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-0,9500	-0,9500
s8	D.E.Ü. İşletme	21	-0,2381		D.E.Ü. İşletme	21	-0,5238	-0,2857
	D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-0,0500		D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	1,1500	1,2000
s9	D.E.Ü. İşletme	21	-0,2857		D.E.Ü. İşletme	21	-1,0000	-0,7143
	D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-0,2500		D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-0,5000	-0,2500
s10	D.E.Ü. İşletme	21	-0,1905		D.E.Ü. İşletme	21	-0,3810	-0,1905
	D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	0,2000		D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	0,2500	0,0500
s11	D.E.Ü. İşletme	21	-1,5238		D.E.Ü. İşletme	21	-1,6667	-0,1429
	D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-1,6500		D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-1,2500	0,4000
s12	D.E.Ü. İşletme	21	-1,0476		D.E.Ü. İşletme	21	-1,6190	-0,5714
	D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-0,3500		D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-1,1000	-0,7500
s13	D.E.Ü. İşletme	21	0,3810		D.E.Ü. İşletme	21	0,1905	-0,1905
	D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-0,4500		D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-0,4000	0,0500
s14	D.E.Ü. İşletme	21	0,0000		D.E.Ü. İşletme	21	-0,8095	-0,8095
	D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-0,3500		D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-0,6500	-0,3000
s15	D.E.Ü. İşletme	21	-0,6190		D.E.Ü. İşletme	21	-0,6190	0,0000
	D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	0,2000		D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	0,0000	-0,2000
s16	D.E.Ü. İşletme	21	-0,9524		D.E.Ü. İşletme	21	-0,5238	0,4286
	D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-0,7500		D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-0,3000	0,4500
s17	D.E.Ü. İşletme	21	-1,0476		D.E.Ü. İşletme	21	-1,4762	-0,4286
	D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-0,6000		D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-1,0500	-0,4500
s18	D.E.Ü. İşletme	21	-0,2381		D.E.Ü. İşletme	21	-1,1905	-0,9524
	D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-0,1000		D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-0,3000	-0,2000
s19	D.E.Ü. İşletme	21	0,2857		D.E.Ü. İşletme	21	-0,3333	-0,6190
	D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	0,1500		D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	0,1000	-0,0500
s20	D.E.Ü. İşletme	21	-0,7619		D.E.Ü. İşletme	21	-1,6667	-0,9048
	D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-0,3500		D.E.Ü. İŞL.İ.Ö.	20	-0,8500	-0,5000

Dikkat edilirse, mensubu olunan bölüm ile alınan muhasebe dersi sayısının anlamlı etkileri aynı faktörlerde bulunmuştur. Alınan iktisat dersi sayısının anlamlı etkileri, ülkelere göre sosyal sorumluluk ve sosyal bir konu olarak istihdam adlı faktörlerde yer almasının açıklaması, iktisat derslerinin mikro ve makro düzeyde istihdam ve

ülkeler arası farklılıklar arasında daha çok odaklandığından olabilir.

Çalışmada aynı sayıda muhasebe ve iktisat dersi alan Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme bölümü son sınıf öğrencileri ile Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme ikinci öğretim son sınıf öğrencileri arasında sosyal sorumluluk/sürdürülebilir kalkınma başlıklarına yanıtlarında fark

olup olmadığının araştırmak için ortalamalar karşılaştırılmıştır (Tablo 8).

Daha önce bahsedildiği gibi, cevap daha negatif oldukça, sosyal sorumluluk göstergesi artacaktır. Böylelikle, brifing sonrası öğrencilerin SS/SK konularında sosyal sorumluluk anlayışları arttıysa sorulara göre brifing sonrası ve öncesi ortalamalar arasındaki farkın negatif olması beklenir. Tablo 8'de gösterildiği gibi, brifing sonrası herhangi bir bölümde sosyal sorumluluk anlayışının arttığı 17 sorunun 12'sinde D.E.Ü. İşletme son sınıf öğrencileri D.E.Ü. İşletme ikinci öğretim mensubu öğrencilere göre daha fazla öğrenme ya da sosyal sorumluluk anlayışı kazanmışlardır. Bu bulgunun nedenleri, gelecek çalışmalarda araştırılabilir ve nedenleri ortaya koyulabilir.

Tartışma

Tablo 2'de brifing öncesi yorumsuzluk düzeylerinde 8 soruda bir değişimin olması brifing sonrası öğrencilerin SS/SK konularında fikir değişikliğine neden olduğu söylenebilir. Tablo 3'de gösterildiği gibi yine 8 soruda ortalamalarda anlamlı farklılığın olması, öğrencilerin SS/SK brifing sonrası bir öğrenme veya anlayış kazandıklarını destekler vaziyettir. Bu Gordon (1998) ve Gordon ve Gelardi (2005) çalışmalarıyla uygunluk içerisindedir.

8 önermede anlamlı değişikliğin olması, SS/SK konularında muhasebecilerin bu konulara daha çok önem vermeleri gerektiğini ve daha çok bu konulara eğilmeleri gerektiğini gösterir niteliktedir. Çünkü, özellikle 1. ve 3. önermelerde geçen öğrencilerin çevreyi koruma ve istihdam konuları hakkında sorumluluk anlayışlarının artması sosyal olarak istenen bir konudur. Ayrıca, öğrenciler iktisadi çevrede bu tarz ölçümlerin ne kadar olduğunu anlama fırsatı elde etmişlerdir (5,8,9 ve 14. sorular) (Gordon ve Gelardi, 2005:48). 7. önermeye verilen cevaplar, gelecek profesyoneller olacak öğrencilerin SS/SK brifingi sonrası kendilerine sosyal mevzularla ilgili daha çok ve daha değişken roller yüklediği gözükmektedir. (Gordon ve Gelardi 2005:48). Değişen

dünyada, yeni eğilimleri görebilmek, bir uzmanlık olarak ve eğitim disiplini olarak muhasebeyi anlamada önemli bir noktadır (Beets ve Souther, 1999).

Çalışmanın geri kalan kısmında, cinsiyet, not ortalaması, alınan muhasebe dersleri sayısı, alınan iktisat dersleri sayısı ve mensup olunan bölümün SS/SK öğreniminde ne derece etkili olduğu araştırılmıştır.

Örneklem olarak alınan öğrencilerin, farklı üniversite ve bölümlerden olması, SS/SK öğrenimine etki eden faktörlerin ortaya koyulmasında faydalı olacağı düşünülmüştür. Tablo 6'da da gösterilen testlerin sonuçları göstermektedir ki, cinsiyet SS/SK öğreniminde önemli bir faktör değildir. Bu sonuç, bu tarz bir araştırmayı Kanada'da uygulayan Gordon ve Geraldı (2005) çalışmasıyla uygunluk gösterir.

Öğrencilerin not ortalaması yine SS/SK öğretiminde önemli bir faktör olarak bulunmamıştır. Literatürde çoğu çalışma [örn; Eskew ve Faley, (1988), Walstad ve Soper, (1989), Doran vd., (1999), Eikner ve Montondon (2001), Gordon ve Geraldı (2005)] not ortalamasını önemli bir faktör olarak bulurken, bu çalışmanın farklı bir sonuca ulaşmasının nedeni şu olabilir. Diğer çalışmalardan farklı olarak, bu çalışmaya sadece dördüncü sınıf öğrencileri değil 71 adet hazırlık ve birinci sınıf öğrencileri de dahil edilmiştir. Eğitimlerinin başında olan bu öğrencilerin not ortalamaları ancak kısa bir döneme yayıldığı için böyle bir uygulama literatüre göre farklı bir sonuç çıkmasına etken olmuş olabilir.

Alınan muhasebe dersi sayısı, alınan iktisat dersi sayısı ve öğrencinin mensup olduğu bölümün SS/SK öğreniminde önemli faktörlerdir. Örneklem alınan öğrenci grubunun 5 ayrı bölümden seçilmiş olması ve bölümlerin aldığı muhasebe ve iktisat derslerinin farklı olması, bu üç faktörün de birlikte neden SS/SK öğrenmesini etkilediğini açılar niteliktedir. Öyle ki, hazırlık sınıfının örneklem içerisine alınması ve hazırlık öğrencilerinin muhasebe ve iktisat gibi branş derslerini henüz almış olmaması

muhasebe ve iktisat derslerinin sayısının öğrencinin SS/SK anlayışına farklılık getirdiğine kanıt teşkil etmektedir.

Çalışma, aynı üniversitede, aynı fakültede ve aynı sayıda muhasebe ve iktisat alan D.E.Ü. İşletme son sınıf öğrencileri ile D.E.Ü. İşletme ikinci öğretim mensubu öğrencilerine brifing öncesi ve sonrası SS/SK anketine verdikleri cevaplarda ne derece değişiklik olduğuna dair bir araştırma yapmış ve D.E.Ü. İşletme son sınıf öğrencilerinin ikinci öğretime göre daha fazla soruda SS/SK konularında sorumluluk kazandıklarını bulmuştur. Böyle, bir farklılığın nedeni araştırılması bu çalışmanın konusu olmasa da, gelecekteki çalışmalar bu konuyu irdeleyebilir.

Bu çalışmanın sonuçları, diğer gelecek çalışmalar için şu şekilde motivasyon sağlamaktadır: Cinsiyet ve not ortalaması, SS/SK konularının anlamada sistematik bir farklılık yaratmasa da, mensup olunan bölüm, alınan muhasebe dersi sayısı ve alınan iktisat dersi sayısı SS/SK konularını anlama da önemli bir faktör olarak gözükmektedir. Fakat, burada irdelenmesi gereken konu, okuma, dinleme ve tartışma gibi uygulamalarla güncel muhasebe konuları hakkında öğrenme ve farkındalık yaratılabilir (öğrencilerin öğrenme kabiliyetlerindeki bireysel farklılıklara dikkate edilmelidir). Bu bulgular, hem üniversite çerçevesindeki eğitimlerde hem de sektörel eğitimlerde göz önünde bulundurulmalıdır.

Sonuç ve Kısıtlamalar

Bu çalışma önceki yapılan çalışmaları şu şekilde geliştirmiştir. İlk olarak, Gordon ve Gelardi'nin (2005) çalışmalarında kullandıkları anketin aynısı kullanılmıştır. Fakat, örneklem Gordon ve Gelardi'nin (2005) örnekleminden farklı seçilmiştir. Gordon ve Gelardi, sadece muhasebe bölümü öğrencilerini baz alırken; bu çalışma dördüncü sınıf iktisat bölümü , örgün öğretim veren işletme bölümü dördüncü sınıf öğrencileri, ikinci öğretim işletme bölümü dördüncü sınıf öğrencileri ile

turizm işletmeciliği bölümü birinci ve hazırlık sınıfı öğrencilerini kapsamaktadır. Böylece öğrencinin mensup olduğu bölümler arası farkın SS/SK konularına etkisi araştırmaya çalışılmıştır. Ayrıca, Gordon ve Gelardi, örneklem olarak sadece bir üniversite seçerken, bu çalışma 2 üniversitenin 3 ayrı fakültesinden öğrenciler seçilmiştir. Ek olarak, çalışma brifing öncesi ve sonrası eşleştirmelere yer vererek SS/SK konularında öğrenimi etkileyen faktörleri bulmaya çalışmıştır.

Diğer yandan çalışmada yer alan bazı kısıtlamalar ise demografik özelliklerin öğrencilerin kendilerinin rapor etmesidir. Bu not ortalaması değişkenini etkileyebilir. İlk olarak, öğrenciler hatalı not ortalaması beyan edebilirler. İkinci olarak, üniversitelerin öğrencilerin kişisel not ortalamalarını gizli bilgi olarak kabul etmelerinden dolayı kişisel beyandan başka bir metot uygun görülmemiştir. Ayrıca, hazırlık ve birinci sınıf öğrencilerin dördüncü sınıf öğrencilerine göre not ortalamalarının sadece belli bir aralıkta incelenebilmesi bir kısıt olarak kabul edilebilir.

Sonuç olarak, bu çalışma öğrencilere verilecek tartışma, dinleme ve okuma uygulamalarının artırılmasıyla muhasebenin teknik bakış açılarının yanında düşünme yeteneklerinin de artırabildiğini ortaya koymaktadır. Böyle bir yaklaşım, geleneksel ve teknik kurallarla yapılandırılmış yaklaşımların kısıtlamalarını bir anlamda azaltarak daha entelektüel bir bakış açısı kazandıracaktır.

Kaynakça

- BALLARD, C., ve JOHNSON M. (2005) *Gender, Expectations, and Grades in Introductory Microeconomics at a US University*, *Feminist Economics* 11(1), 95–122.
- BANERJEE, S. B. (2002) *Organisational strategies for sustainable development: Developing a research agenda for new millennium*, *Australian Journal of Management*, 27, ABI/INFORM Global, 105-117
- BARNETT, J. H., ve KARSON, M. J. (1989) *Managers, Values, And Executive Decisions: An Exploration Of the Role of*

- Gender, Career Stage, Organizational Level, Function, and the Importance of Ethics, Relationships and Results in Managerial-Decision Making*, Journal of Business Ethics, 8(10), ABI/INFORM Global, 747-816.
- BEBBINGTON, J., GRAY, R., THOMSON, I., ve WALTERS, D. (1994) *Accountants' Attitudes and Environmentally-sensitive Accounting*, Accounting and Business Research, 24(94), 109-120.
- BEER, P. D., ve FRIEND, F. (2006) *Environmental accounting: A management tool for enhancing corporate environmental and economic performance*, Ecological Economics 58, 548-560.
- BEETS, S. D., ve SOUTHER, C. C. (1999) *Corporate environmental reports: The need for standards and an environmental Assurance Service*, Accounting Horizons; 13(2), ABI/INFORM Global, 129-145.
- BERNARDI, R. A., ve BEAN D. F. (2002) *The Importance of Performance in Intermediate Accounting I on Performance in a Subsequent Accounting Course*, Accounting Educators' Journal, 14, 1-13.
- BIRKIN, F. (2003) *Ecological Accounting: New Tools for a Sustainable Culture*, International Journal of Sustainable Development and World Ecology; 10(1), 49-61.
- BROWN, J., ve FRASER, M. (2004) *Social and environmental accounting: How are you approaching it? Part 1: The business-case approach*, Chartered Accountants Journal, 16-18.
- BROWN, J., ve FRASER, M. (2004) *Social and environmental accounting: How are you approaching it? Part 1: The stakeholder-accountability and critical-theory approaches*, Chartered Accountants Journal, 24-28.
- BUCKLESS, F. A., LIPE, M. G., ve RAVENSCROFT S. P. (1991) *Do Gender Effects on Accounting Course Performance Persist after Controlling for General Academic Aptitude?*, Issues in Accounting Education, 6(2), 248-261.
- DORAN, B. M., BOUILLON, M. L., ve SMITH V. G. (1991) *Determinants of Student Performance in Accounting Principles I and II*, Issues in Accounting Education, 6(1), 74-84.
- EIKNER, A. E., ve MONTONDON, L. (2001) *Evidence on Factors Associated with Success in Intermediate Accounting I*, Accounting Educators' Journal, 13, 1-17.
- EPSTEIN, M. J., ve FREEDMAN, M. (1994) *Social disclosure and the individual investor*, Accounting, Auditing & Accountability Journal, 7 (4), Accounting & Tax Periodicals, 94-109.
- ESKEW, R. K., ve FALEY, R.H. (1988) *Some Determinants of Student Performance in the First College-Level Financial Accounting Course*, The Accounting Review, 63(1), 137-147.
- FRANTZ, P.L., ve WILSON, A. H. (2004) *Student Performance in the Legal Environment Course: Determinants and Comparisons*, The Journal of Legal Studies Education, 21(2), 225-240.
- FRASER, A. M., LYTLE, R., ve STOLLE, C. S. (1978) *Profile of Female Accounting Majors: Academic Performance and Behavioral Characteristics*, The Woman CPA, 40(4), 18.
- GORDON, I. M., ve GELARDI, A. M. (2005) *Factors That Affect Understanding of Social Responsibility Accounting*, Canadian Accounting Perspectives / Perspectives Comptables Canadiennes, 4(1), 31-59.
- GORDON, Irene M. (1998) *Enhancing students' knowledge of social responsibility accounting*, Issues in Accounting Education; ABI/INFORM Global, 13(1), 31-46
- GRAY, R. (2001) *Thirty years of social accounting, reporting and auditing: what (if anything) have we learnt?*, Business Ethics: A European Review, 10(1), 9-15.
- GRAY, R. (2006) *Social, environmental and sustainability reporting and organisational value creation?*, Accounting, Auditing & Accountability Journal, 19(6), 793-819.
- HERATH ,G. (2005) *Sustainable development and environmental accounting: the challenge to the economics and accounting profession*, International Journal of Social Economics, 32 (12), 1035-1050.
- HOLLAND, L. (2004) *Experiences from a student programme designed to examine the role of the accountant in corporate social responsibility*, International Journal of Sustainability in Higher Education; 5(4); Academic Research Library, 404-416.
- KALBERS, L. P. ve WEINSTEIN G. P. (1999) *Student Performance in Introductory Accounting: A Multi-Sample, Multi-Model Analysis*, Accounting Educators' Journal, 11, 1-28.
- KELLER, A. C., KATHERINE T. S., ve SMITH L. M. (2007) *Do gender, educational level, religiosity, and work experience affect the ethical decision-making of U.S. accountants?*, Critical Perspectives on Accounting, 18, 299-314.
- KESTIGIAN, M. (1991) *The Greening of Accountancy*, Australian Accountant; ABI/INFORM Global, 61(8), 20-28.
- KIDWELL, J. M., STEVENS, R. E., BETHKE, A. L. (1987) *Differences in Ethical Perceptions Between Male and Female Managers: Myth or Reality?*, Journal of Business Ethics, 6(6), ABI/INFORM Global, 489-493.
- KRAUSZ, J., SCHIFF, A., SCHIFF, J., ve HISE J. V. (2002) *Predicting Success in Graduate Financial Statement Analysis Courses - Do Traditional Predictors of Accounting Success Apply?*, Accounting Educators' Journal, 14, 1-8.

- LAMBERTON, G. (2005) *Sustainability accounting—a brief history and conceptual framework*, Accounting Forum 29, 7–26.
- LAUFER, W. S.(2003), *Social Accountability and Corporate Greenwashing*, Journal of Business Ethics, 43, 253-261.
- LIPE, M. G. (1989) *Further Evidence on the Performance of Female versus Male Accounting Students*, Issues in Accounting Education, 4(1), 144-152.
- LLENA, F., MONEVA, J. M. ve HERNANDEZ B. (2007) *Environmental Disclosures and Compulsory Accounting Standards: the Case of Spanish Annual Reports*, Business Strategy and the Environment. 16, 50–63.
- LLODRA, M. J. M. (2006) *Environmental Management Accounting: A Case Study Research on Innovative Strategy*, Journal of Business Ethics, 68, 393–408.
- MATHEWS, M R. (1995) *Social and environmental accounting: A practical demonstration of ethical concern?*, Journal of Business Ethics. Dordrecht: 14(8); 663-672.
- MATHEWS, M. R., ve REYNOLDS M.A. (2001) *Cultural relativity and accounting for sustainability: a research note*, Accountin
- MATHEWS, M.R.. (1997) *Twenty-five years of social and environmental accounting research Is there a silver jubilee to celebrate?*, Accounting, Auditing & Accountability Journal. Bradford: 10(4); 481-528.
- MIESING, P., ve PREBLE J. F. (1985) *A Comparison of Five Business Philosophies*, Journal of Business Ethics, 4, 465-476.
- MUTCHLER, J. F., TURNER, J. H., ve WILLIAMS, D. D. (1987) *The performance of female versus male accounting students*, Issues in Accounting Education 2 (1): 103-111.
- PARK, J., ve ABDEEN, Adnan M. (1994) *Are corporations improving efforts at social responsibility*, *Business Forum*; 19(3,4) ABI/INFORM Global, 26-30.
- RAVENSCROFT, S. P., ve BUCKLESS, F. A. (1992) *The Effect of Grading Policies and Student Gender on Academic Performance*, Journal of Accounting Education, Harrisonburg, Vol.10(1), 163.
- THOMAS, T. (1989) *Grade Performance in Introductory Accounting Courses: Why Female Students Outperform Males*, Issues in Accounting Education, 4(1), 153-160.
- TOEPFER, K. (2004) *Environmental Auditing and Sustainable Development: SAIs Matter*, International Journal of Government Auditing; 31(2), ABI/INFORM Global, 1-4.
- WALSTAD, W. B., ve SOPER, J. C. (1989) *What is high school economics? Factors contributing to student achievement and attitudes*, Journal of Economic Education 20 (1): 23-38.
- WHITE, B. G. (2005) *How to Report a Company's Sustainability Activities*, Management Accounting Quarterly, 7(1), 36-43.
- ZHANG, L., LIU, Q., HALL, N. W., ve FU, Z. (2007) *An environmental accounting framework applied to green space ecosystem planning for small towns in China as a case study*, Ecological Economics, 60, 533–542.

Çin'in Yükselişi - 2

Çin'in nanoteknoloji alanında ABD'ye yaklaşan bir araştırma ve yatırım hareketi içinde olduğu tahmin ediliyor. Gözle görülemeyecek kadar küçük maddelere dayalı olan nanoteknolojinin, sağlık, gıda, elektronik, enerji, ulaştırma gibi alanlarda devrim yaratması bekleniyor. Nanoteknoloji piyasasının 2014 yılında 2,5 trilyon dolar ile dünya sanayi üretiminin % 15'ine ulaşması bekleniyor.

(Radikal gazetesi, 7 Nisan 2007)